

Litteratur

ARVID FREDBORG:

En stor tidnings historia

Svenska Dagbladet fyllde som bekant hundra år i fjol. Till jubileet utkom tredje delen av tidningens historia. Den första, behandlande tiden 1884–1940, det senare av olika skäl ett brytningsår, hade utgivits år 1960 av tidningens förutvarande huvudredaktör, fil dr Ivar Anderson. Den var en lysande prestation, inte endast som tidnings- utan också som samtidshistoria, skriven med sober stil. Särskilt är framställningen av Gustaf Stridsbergs person och roll av högsta klass.

Den andra delen skulle innehålla en historik över tidningen under det andra världskriget, skriven av den för tidigt bortgångne historikern, professor Torvald Höjer. Till följd av hans död kunde denna plan ej utföras som tänkt. Höjers arbete utgavs senare separat och har varit till stor glädje för det fortsatta arbetet. Den andra delen kom i stället att behandla tidningens kulturella betydelse under tiden före 1940.

Uppdraget att skriva den tredje delen gavs åt en ung kvinnlig medarbetare i tidningen, Elisabeth Sandlund, doktorand i historia. Det var otvivelaktigt djärvt men, som det skulle visa sig, lyckligt. Författaren har all heder av sitt arbete.

Hon har haft rikliga källor att ösa ur och tid och resurser. Hon har haft glädje av det förarbete, som Torvald Höjer gjort. Kanske kunde hon ha redovisat detta litet grundligare. "Mot Höjers framställning finns inga djupgående invändningar men den är kortfattad och föga systematisk" säger författaren. Av särskilt värde har de dagboksanteckningar varit, som fördes av redaktör EW Lundgren (som till följd av dennes misantropiska läggning dock måste användas med försiktighet) och de upplysningar, som givits av redaktör Bengt Lind. Beklagligtvis har författaren avstått från att ge en källförteckning. När man vill ha reda på var hon fått det ena eller andra är man hänvisad till notapparaten.

Vad är den bild man får av Svenska Dagbladets historia under Ivar Andersons tid, 1940–55? Det första är, att tidningen i hög grad leddes av sin chef. Elisabeth Sandlund ägnar med rätta mycken uppmärksamhet åt de problem, som möter en person, som på en gång är en ledande politiker och chef för en

daglig tidning. Hur mycket av de informationer, som han får som politiker kan han använda som tidningsman – utan att riskera att förlora förtroendet som politiker? Som alla kolleger i samma ställning fick Ivar Anderson gå en ömtålig balansgång.

Hans stora problem var, när allt kom omkring, att han hade för många järn i elden. Han hade helt enkelt för litet tid. Detta var det svåraste i hans dubbelliv, som tidningschef och aktiv politiker. Det skulle också senare visa sig vara svårt att förena. IA kom ofta för sent till sammanträden och gick för tidigt – till nästa sammanträde. Det sades skämtsamt om honom, att han kommit åtta minuter för sent i sin ungdom och aldrig lyckades inhämta tiden.

Den bild man får av huvudredaktörens person är att han var en klok och försiktig general. Det kan bestyrkas av recensenten, som hade honom till chef under sex av de femton år av tidningens historia, som författaren skildrar. Ibland förlorade han sig i detaljer. Ibland gick hans sparsamhet till överdrift – i varje fall tyckte den det, som upplevde krigets vardag. Men han var ostridigt tidningens chef och hade, såvitt recensenten är bekant, inga större problem med dess personal, även om en och annan fann honom för akademisk. Men han hade en naturlig auktoritet. Viktigt var, att han respekterade sina medarbetares individuella egenskaper. Av stor betydelse för tidningen var, att Ivar Anderson och Otto Järte var gamla vänner. Ivar hade inte Järtes lysande stil och encyklopediska bildning men skrev god svenska och hade en bred politisk orientering. Järte kunde vara för yvig ibland men respekterade huvudredaktörens kanske prosaiska men i regel sunda omdöme.

Ivar Andersons styrka var, utom intelligens och sunt omdöme, att han för alla under krigsåren var en klippa i en ond tid. Det fanns saker som man visste, att han aldrig skulle göra, aldrig skulle tillåta sig. Det är kanske svårt att i efterhand förstå, vad detta betydde. Det kunde man inte säga om alla andra i ledande ställning under krigsåren.

De femton år, när IA stod för rusthållet, var för tidningen en lycklig tid, stigande upplagor, sund ekonomi – och allmänt anseen-

de. Men, som det snabbt skulle visa sig, ingenting är så utsatt för förändringens vind som en stor daglig tidning.

Författaren håller sig i det stora hela till en kronologisk ordning. Den första tiden, juli 1940 till hösten 1941, då man skulle "hålla ögonen öppna och krutet torrt", skildras kanske litet väl knapphändigt men korrekt. Det var en mörk tid, en tid då många med Ivar Anderson ibland var nära förtvivlan inför de mörka perspektiv för Sverige, som skymtade. Senare blev allt lättare. Betydligt bredare blir framställningen, när författaren kommer in på Finland, utan tvivel avspeglade huvudredaktörens speciella intresse för detta land.

Efterkrigstiden, de tio åren efter 1945, be-

handlas mera utförligt, naturligt redan med tanke på att källorna då flutit ymnigare. Av särskilt intresse är skildringen av tidningens hållning till den ekonomiska politik, som fördes av den socialdemokratiska efterkrigsregeringen, och som – till Sveriges skada – bar Wigforss' signum. Ett annat ämne av speciellt intresse under denna tid är tidningens och Ivar Andersons relationer till högerpartiet. Att det kom till slitningar och i vissa fall konflikter har man vetat förut. Författaren ger intressanta detaljer. Svenska Dagbladet redigerades självständigt.

Allt som allt är Elisabeth Sandlunds bok ett värdefullt bidrag inte endast till Sveriges moderna tidningshistoria utan till vår samtids-historia.

KURT HOLMGREN

Svensk diplomat och krigets ryssar

Det är inte ovanligt att äldre män med ett intressant yrkesliv bakom sig tar sig före – efter pensioneringen eller under lediga luckor i arbetslivet – att skriva ihop sina hägkoms-ter från viktiga faser under de gångna åren. Det är å andra sidan inte säkert, att det skrivna lämpar sig för tryck och utgivning; till en början är det påfallande, hur färglösa skribenter författarna ifråga – vare sig näringslivspampar eller höga byråkrater – ofta är. Men härtill kommer, att ekonomiska eller socialt-administrativa ämnen, vilka – när det hände – tedde sig nog så centrala och spännande, efter något decennium framstår som grått intresselösa av den art att endast närstående eller enstaka specialister är hågade att ordentligt tillgodogöra sig dessa papper.

Två kategorier skribenter är dock genom-snittligt på en högre intressenivå: politiker och diplomater. Inom politikergruppen räcker det att erinra om sådana ännu lästa författare som representationsreformens Louis De Geer och det demokratiska genom-brottets Johannes Hellner – för att nu inte nämna Oscar II:s memoarer. Även Wigfors' minnen och Sven Andersson – försvars- och utrikesminister – bör kanske noteras i sam-manhanget. För diplomaternas del är Carl Fleetwoods minnesbilder från 1880–90-talen väl det bästa exemplet från tiden före världskrigen. Från sista tiden har två diplo-matbröder Hägglöf tillvunnit sig välförtjänt uppmärksamhet. Gunnar Hägglöfs verk har förut uppmärksammats i Svensk Tidskrift –